

Opvoeden op licht verstandelijk beperkt niveau

Opvoeden is al een hele klus en dit geldt des te meer wanneer een ouder functioneert op licht verstandelijk beperkt niveau. Zij hebben, net als andere ouders, wensen, dromen, verwachtingen voor hun kinderen. Vaak worden deze gezinnen ondersteund in de wijk waar zij wonen of soms binnen een 24 uren locatie. De regie van ouders overnemen is verleidelijk, maar meestal niet het beste voor het gezin.

Tekst:

Barbara Stremmelaar
en Esther Bunte-
van Schilt

Foto's:

Can Stock Photo

De meeste ouders willen het beste voor hun kind en voorkomen dat het in de opvoeding misloopt. Niettemin maakt iedere ouder fouten en ontstaan er problemen. Opvoeder zijn maakt naast het eindverantwoordelijk zijn voor je kind ook kwetsbaar. Voor ouders die functioneren op licht verstandelijk beperkt (lvb) niveau ligt dat nog net wat ingewikkelder. Ook zij blijven als ouder eindverantwoordelijk totdat hun kind zich min of meer zelfstandig kan redden¹. Dit laatste klinkt vanzelfsprekend, maar voor lvb-ouders is dat vaak niet het geval. Vanwege hun kwetsbaarheid binnen de samenleving wordt de ouderlijke regie vaak overgenomen door professionals. Wanneer er sprake is van onveiligheid is dit ook nodig. Maar in een derde van de gezinnen verloopt de opvoeding goed genoeg.

Bijkomende problematiek

Een lichte verstandelijke beperking wordt meestal vastgesteld op basis van een intelligentieonderzoek. Daarnaast wordt er ook altijd gekeken naar hoe iemand zich aanpast aan de eisen en verwachtingen binnen de samenleving. Men spreekt van een lichte verstandelijke beperking als er sprake is van een IQ-score tussen 50 en 85 én van beperkt sociaal aanpassingsvermogen in combinatie met bijkomende problematiek zoals leerproblemen, een psychiatrische stoornis, medisch-organische (lichamelijke) problemen en/of problemen in het gezin en sociale omstandigheden². Regelmatig spelen in een lvb-gezin ook financiële en psychische problemen³.

Als je dit zo achter elkaar leest, kun je je voorstellen dat dit bij professionals de impuls op kan roepen om de regie

‘Het is belangrijk om met lvb-ouders te kijken naar wat wel werkt’

van ouders over te nemen. Te meer daar ouders die functioneren op lvb-niveau inderdaad meer moeite hebben om hun kinderen groot te brengen. Dit komt onder andere doordat zij minder abstract kunnen denken, over een beperkter taalbegrip beschikken en moeite hebben met het verwerken van informatie. Aandacht en concentratie bij een taak houden is lastiger. Ook is het moeilijker om iets wat je in de ene situatie leert te gebruiken in een andere situatie. Er zijn daarnaast beper-

kingen op sociaal en emotioneel gebied. Het aangaan en behouden van relaties verloopt moeizamer en het aanpassen aan sociale regels, waarden en normen is vaak lastig. Ook het verplaatsen in anderen en het herkennen van emoties van anderen is moeilijker. Daar komt nog eens bij dat bij mensen met een verstandelijke beperking vaker sprake is van traumatische ervaringen met huiselijk geweld dan bij normaal begaafden. Bovendien is er een verhoogde kans op het ontwikkelen van psychische klachten en psychiatrische stoornissen⁴.

Ouders die functioneren op lvb-niveau zijn net als ieder ander uniek. Dat betekent dat het verschilt per persoon welke effecten de beperking heeft. Het maakt uit in welke omgeving iemand is opgegroeid, hoe iemand nu zijn leven vormgeeft, hoe het netwerk is opgebouwd. Daarnaast is

het belangrijk om te kijken naar wat lukt, waar krachten liggen in plaats van teveel aandacht geven aan problemen en beperkingen.

Vertrouwen

Een lichte verstandelijke beperking is vaak niet in eerste instantie zichtbaar. Daar moet je soms iemand langer voor kennen. Vaak kunnen mensen functionerend op lvb-niveau zich goed uitdrukken in gesproken taal en lijkt er in het contact weinig aan de hand. Dit heeft tot gevolg dat er vaak te veel van hen verwacht wordt en omgekeerd, hebben zij zelf te hoge verwachtingen van zichzelf.

Ouders met een lvb hebben vanaf hun kindertijd al geregeld ervaren dat het niet lukte om mee te komen op school en te voldoen aan de eisen die de maatschappij aan ons allen stelt. Deze faalervaringen zijn vaak opgestapeld en hebben er voor gezorgd dat er weinig vertrouwen bestaat in contact met anderen, ook ten opzichte van de hulpverlening. Ook hebben zij vaak ervaren dat hulp niet goed gelukt is, omdat er vanuit de hulpverlening onvoldoende werd aangesloten bij de beperking. Soms is er sprake van intergenerationele overdracht, doordat ook ouders en grootouders functioneren op verstandelijk beperkt niveau. Ouders en het netwerk om hen heen hebben vaak weinig vertrouwen in hulpverlening. Dit heeft een effect op het inzetten en doen slagen van hulp en ondersteuning.

Goed genoeg

In de samenleving lijkt er een tendens te zijn waarbij de nadruk ligt op de goede of perfecte ouder in plaats van de 'goed genoeg' opvoeder. Er zijn veel ogen die meekijken en allerlei instanties die ouders leren goede opvoeders te zijn. Over lvb-ouders bestaat meestal geen positief beeld. Uitspraken als 'Dit zou toch niet mogelijk moeten zijn' of 'Is er geen verplichte anticonceptie voor deze ouders beschikbaar' zijn veelgehoord. Het al dan niet functioneren op dit niveau is niet de bepalende factor als het gaat over opvoedproblemen en niet alle lvb-gezinnen krijgen professionele ondersteuning. Wanneer er voldoende 'buffers' zijn in de omgeving redden ouders met een lvb zich vaak voldoende. Een buffer kan bijvoorbeeld een steunend netwerk zijn of een opvanggezin in de buurt. Daarnaast is het belangrijk om samen met ouders en hun netwerk te kijken naar waar hun krachten liggen en wat wel werkt.

'Het overnemen van de regie is niet helpend'

Samenwerkingsrelatie

De interventie *Systeemgerichte gezinscoaching*, door het NJi erkend als goed onderbouwd⁵, is een methode om samen met ouders die functioneren op lvb-niveau te werken aan onder meer het vergroten van opvoedvaardigheden, het verminderen van stress en het stimuleren van de ontwikkeling van hun kinderen. Goed genoeg opvoederschap vormt de rode draad binnen de ondersteuning aan deze gezinnen. De gezinscoach is zich ervan bewust dat hij/zijzelf het belangrijkste instrument is in het contact. Dit vraagt van de gezinscoach een bewustwording van eigen waarden en normen en (voor)oordelen over opvoederschap. De verleiding tot het overnemen van de regie ligt op de loer, maar is niet helpend. Deze ouders hebben vaak een gevoeligheid opgebouwd voor de bemoeienis van anderen en het netwerk sluit wanneer zij dit bemerken.

Dit is de reden waarom we bij de systeemgerichte gezinscoaching veel ruimte hebben gemaakt om de samenwerkingsrelatie met ouders op te bouwen. We proberen op deze manier zicht te krijgen op wat er speelt in het gezin, wat voor ouders belangrijk is, wat hun verhaal is, hoe het netwerk eruit ziet en waar ze zorgen over hebben. Dit kost tijd, veel tijd maar levert uiteindelijk op dat je met kleine stapjes samen kan gaan werken aan verandering. ■

Referenties

1. Pas, A. van der (1994-1998). *Methodische ouderbegeleiding*. Rotterdam: Ad. Donker
2. Beer, Y. de (2016). *Kompas Licht verstandelijke beperking. Definitie, aspecten en ondersteuning*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
3. Richtlijn multiprobleemgezinnen <https://richtlijnenjeugdhelp.nl/multiprobleemgezinnen/>
4. Douma, J., Jong, A. de, Looij, J. & Stremmelaar, B. (2017). *Handreiking van ouders met een licht verstandelijke beperking en multiproblematiek*. Utrecht/Baarn: Landelijk Kenniscentrum LVB/Amerpoort
5. *Interventie Systeemgerichte gezinscoaching* <https://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Systeemgerichte-gezinscoaching>

Over de auteurs

Barbara Stremmelaar en Esther Bunte-van Schilt zijn werkzaam als gedragsdeskundige bij Amerpoort, een instelling die onder meer lvb-gezinnen ondersteunt in de regio Utrecht.